

ДМИТРИЙ БИЛЕНКИН ПОСЛЕДНИЯТ ИЗПИТ

Превод от руски: [Неизвестен], 1971

chitanka.info

Календарът показва 2013 година, но тук почти нищо не се е изменило: пред изпита дланите неприятно студенеят, мислите са объркани, сърцето тупти и усещаш някакъв блудкав вкус в устата.

Някой нервно крачи по коридора; друг, втренчил невиждащ поглед, повтаря доказателството на формулата на Еверсън; трети трескаво прелиства учебник; девойка в небесносин пуловер е притиснала към челото си огледалце — напразен опит да охлади разгорещения си мозък.

— Представяте ли си, сега всеки човек трябва да издържи през живота си повече от сто изпита! — бръщолевеше младежът до Павел, хвърляйки бързи погледи наоколо си. — Да, да, повече от сто! Пресметнах! Четиридесет и седем в прогимназията...

Обстоятелствата не му позволиха да завърши. Вратата бавно се откряна (кой знае защо вратите на изпитната зала, когато се отварят, имат твърде ехиден вид). Кратко объркване и след това лека блъсканица при входа. За някои това е добре дошло. Използувайки навалищата, те се опитват да се промъкнат покрай датчиците, които следят да не би някой да е взел стимулатор за умствена дейност. Това е абсолютно забранено, но винаги се намират хитреци, уверени, че ще успеят да излъжат автомата с някакво ново съчетание на препаратите. Напразни опити! Усмивайки се сконфузено, двама заловени се обръщат назад, като преглъщат по пътя антистимулаторни таблетки. Те са наказани двойно: първо, ще могат да се присъединят към останалите едва след четвърт час, когато лекарствата се неутрализират и, второ, съобразителността след подобна операция забележимо спада. Някои дори съчувствуват на тези злополучни потомци на измрялото племе преписвачи.

Павел седна на столчето до прозореца. И, както обикновено става пред изпит, почувствува, че главата му е съвсем празна.

Опита се да се успокои. В края на краищата това не е специален изпит. Това е последният изпит. Най-сетне той се е готвел за него цели три дни... И твърде много обича Галя, за да я огорчи с неуспех. Пък и с какво е по-лош от другите?

Той придърпа към себе си портативния пулт на изпитната машина и решително натисна пусковия клавиш.

Из процепа се плъзна продълговато листче с въпроси. В първия момент редовете така заиграха пред очите му, че нищо не разбра от

написаното в билета. Разбърза се, прочете с трескаво нетърпение въпросите, няколко секунди ги гледа тъпо и после в гърдите му се разля широка, топла вълна на успокоение.

Първият въпрос не криеше в себе си никакво коварство, но изискваше време за отговор: „Отрицателните страни на явлението проекция“.

Павел постави пред себе си лист хартия. Вълнението му беше преминало, той започна да пише бързо и със замах. „Когато човек се сблъска с нежелателна, неприемлива информация, в него повече или по-малко ефективно заработват механизми на безсъзнателно подтискане и изместване на тази информация. Към тях принадлежи проекцията. Това е подсъзнателен опит на индивида да се избави от натрапчивата тенденция чрез пренасянето ѝ на друго лице, на група лица. Например едно добре известно в миналото явление като лицемерието се обяснява почти напълно именно с проекцията. На човек с ненормално развити сексуални емоции му се струва, че околните мислят само за секса. Собственото си аномално възприемане на тази сфера от човешкия живот той несъзнателно приписва на другите. Затова тяхното поведение му се струва некрасиво, долно, а сам той се явява в собствените си очи като радетел на нравствена чистота. Този неосъзнат и неконтролиран от разума психичен процес е насочен към запазване на самоуважението. Ако в приведения от нас пример човекът би осъзнал действителността, то самоуважението му ще бъде разколебано. Подобно самозапазване на своето «аз» обаче се купува много скъпо. Човек престава да бъде пълноценна личност, в него са заглушени функциите на разума, за него щастието става недостижимо. При определени условия дадената личност може да представлява опасност за обществото.

Мерки за самоконтрол и начин на лечение...“

Щом изписа листа, Павел се облегна на стола. Като че ли всичко е правилно. Разбира се, хубаво би било да приведе още някой и друг пример, но нищо, това не би повлияло съществено на оценката.

Поколеба се за миг, после пусна изписания лист в процепа на пулта. За по-малко от секунда автоматът прецени отговора и на пулта светна жълта лампичка: „Удовлетворително“.

Вторият въпрос беше съвсем незначителен: „Формула на самоуважението“. Без да се колебае, Павел написа:

Самоуважение = Успех / Претенции

И изведнъж блесна червената лампичка. Павел с недоумение гледаше сигнала. Неуспех... Неуспех... Неуспех...

Ах дявол да го вземе, та той забрави да въведе коефициента на общественото влияние! Павел радостно намигна на машината и без да бърза, нанесе поправката. Ето оправи се!

Враждебната червена светлина се смени със зелена. И наоколо всичко става приветливо, оживено. Изведнъж до Павел достигнаха звуци от шумолене на хартия, нервно потропване с крака. Виж ти, оказа се, че залата била пълна.

Той изведнъж се сепна. Оставаха още цели два въпроса. За последния той предпочиташе все още да не мисли, въпросът му изглеждаше страшен, а и първият също не беше от леките: „Математически израз на обратната връзка «разум-инстинкт»“, но Павел беше уверен, че ще се справи.

Взе неохотно писалката, написа първия ред от уравненията на Филипovski и отново окръжаващият го свят онемя, като че от изпитната зала незабелязано бяха извлекли въздуха.

Но полека-лека го обзе неувереност. Нещо ставаше с интегралите. Това бе по-скоро интуитивно, отколкото осъзнато усещане. Получаваше се неравностойна връзка. Тя и трябваше да бъде такава. Но до каква степен? Павел започна да се колебае. Не можеше да си спомни как изглеждаше това в учебника.

Избърса влажното си чело и започна да проверява написаното. И колкото повече проверяваше, толкова повече се забъркваше. Започна да се съмнява и в най-простите неща. Стори му се подозрителна най-простата математическа операция с интеграли по затворен контур и загуби още пет минути да доказва тъждества, с които всеки ученик леко би се справил.

А после внезапно се ядоса, смачка изписаното, бързо повтори изчисленията и без да ги проверява, ги пъкна в машината.

Светна червената лампичка.

Едва сега Павел почувствува колко е уморен. На последния въпрос също не ще може да отговори. Това е провал. Ще зареже всичко. Не е ли все едно?

Огледа се тъжно наоколо. Наведени глави, превити гърбове, отдалеченост... Сам сред самотните.

Галя естествено ще го утешава. Ще му напомни за поправителния изпит, че те са още млади и могат да почакаат... Разбира се, могат. Но неприятното чувство, че е виновен пред нея, все едно — ще остане. А тя самата тайничко ще си плаче нощем.

Проклетата психология! Миналите поколения някак си са минавали без нея, без всичките тези специални изпити и нищо — живели, работели, гледали деца... Да, да, задоволявали се без нея и изобщо — долу образованието! Да процъфтява невежеството! Утеши се, няма що...

А нали Галя издържа успешно същите тези изпити!

Разядосан, той препрочете четвъртия въпрос: „Дадени са матрици на седем различни по характер постъпки. Да се определи нивото на конформизма на дадената личност. Възраст — 17 години“.

Първата стъпка беше ясна: изчислителната машина е под ръка, трябва да се кодират матриците и да се преброят степените на взаимните връзки на постъпките. Да се въведе взетият от справочника среден коефициент на конформизма, характерен за тази възраст. Седемнадесет години... Славно време, когато жаждата за блестящи дела и протест закипяват в огъня на нетърпението. Тук може да се възползува от преобразованието на Крочек. Странно... Въпреки очакванията му засега всичко върви гладко. Остава да се разложи полученият ред на съставките му. Една от тях ще бъде и конформизмът — приспособяемост към някой признат или необходим стандарт. Опитай се да кажеш на кой да е младеж, че в него конформизмът е силен. Ох! По-безопасно е да се дръпне тигър за мустаците! А кой най-вече е подложен на влиянието на модата? Кой най-лесно може да се сплоти с пламналата от единоподобие тълпа?...

Павел мимоходом погледна часовника си. Засуети се. Наближаваше краят. Той дори се зарадва. Стрелките ще се сключат на дванадесет и — решил, нерешил — от теб вече нищо не ще зависи. Издържал или не, но ти си свободен от отговорност, от необходимостта да се бориш, от задължението да напругаш мозъка си.

Свободата на поражението!

Павел почувствува, че някой го гледа. Обърна глава. Младежът, който преди два часа се бе разприказвал за изпитите, съчувствено му се усмихваше: „Е, драги, заседна ли?“ Сам той, изглежда, се бе

справил със задачите и сега си отпочиваше, скръстил ръце и снизходително наблюдаваше другите.

Павел го погледна свирепо и стисна писалката така, че пръстите му побеляха.

Перото се втурна като спринтьор на финаша. Пъхна в автомата листа с отговора, без дори да гледа; изпъшка тихо, като видя жълтия сигнал, и с непривична за него ярост се нахвърли върху злополучния трети въпрос, докато в слепоочията му болезнено биеше кръвта.

На един дъх, сякаш осъждайки се за малодушието, той преработи изчисленията и така припряно ги пъхна в машината, като че ли бързаше да се отърве.

Всъщност така беше.

Сигналят не успя да светне, понеже времето, макар и с части от секундата, бе свършило. Цялата огромна аудитория въздъхна като един човек, раздвижи се, заговори. Павел беше изтощен до крайност. Безучастно следеше таблото, на което започнаха да се появяват имената на издържалите. В залата стана шумно.

Непохватно, като се стараеше да не обръща вниманието на околните, той излезе от залата. Мъчеше се нищо да не вижда и чува — нито радостните възгласи, нито шушуканията и целувките, които си разменяха девойките след всяко от новите имена, които постепенно изпълваха тъмното пространство на таблото. Това повече не го засягаше. Дори и да се е справил с третата задача, автоматът вероятно не е успял да провери новото решение, а резултатът от предишните не вдъхваше особени надежди: въпрос, на който не е отговорил, би могъл да бъде заменен с два „зелени“, а той ги нямаше такива.

Павел премина по коридора, постоя до прозореца, мислено поговори със себе си и се върна в аудиторията, едва когато тя съвсем опустя. Не искаше, не можеше да гледа свидетели на своя провал, който — чак сега осъзна това — значеше за него много повече от една обикновена неприятност.

Едва що влезе, и името Павел Павлов му се натрапи в очите. Секунда още той гледа таблото, и светлината изведнъж бликна през прозорците, птичките запяха и тая противна тежест изчезна...

Автоматът е успял! Успял! И отговорът е бил верен! Неудържима, опияняваща усмивка озари лицето му. Издържал, все пак издържал...

Все така ухилен, той влезе в стаята на комисията. Очите на председателя обаче не мигнаха при вида на това лице — той беше виждал всякакви.

— Радвам се за вас, млади човече — рече председателят. Стана тържествено и стисна ръката на Павел. — Вие издържахте задължителните изпити и придобивате правото да имате и да възпитавате деца. Да имате и да възпитавате! — гласът на председателя се извиси. — Обществото ви разрешава това, понеже ви счита достатъчно зрял и подготвен за най-трудната, за най-отговорната дейност от всички съществуващи на земята. Но вие докажахте само своята подготвеност към бъдещите ви задължения, а предстои да докажете и умението си. Сега твърде много зависи от това, всички деца да станат истински хора.

— Разбирам — прошепна Павел. — Ще се помъча... Благодаря!

От прозорците продължаваше да се лее необикновено ярка празнична светлина.

Публикувано във вестник „Орбита“, брой 52/1971 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.